

ตัวแบบว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชา:

กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

A Model for the Coexistence of People and Wild Elephants According
to the King Philosophy: A Case Study of Kaeng Hang Maeo District,
Chanthaburi Province

สมเจตน์ พลอยจัน¹

Somjate Ployjan

บทคัดย่อ (Abstract)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้ศาสตร์พระราชา เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า ปัจจัยสาเหตุเชิงโครงสร้างที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่า และเพื่อนำเสนอตัวแบบการจัดการในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชาในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ใช้แนวทางการวิจัยสหวิทยาการแบบข้ามพหุสาขา ส่วนวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวกรณีศึกษา วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง และการสังเกตการณ์โดยใช้หลักการสามเส้าเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการตีความหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพจากปรากฏการณ์ทางสังคม ผลการศึกษามีข้อค้นพบว่าองค์ความรู้ศาสตร์พระราชาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งหมด 12 ข้อ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การระเบิดจากข้างใน การแก้ปัญหาที่จุดเล็ก การทำตามลำดับขั้น ภูมิสังคม การทำงานแบบองค์รวม การไม่ติดตำรา การประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด การทำให้ง่าย การมีส่วนร่วม ประโยชน์ส่วนรวม และการใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ส่วนปัญหาและสาเหตุเชิงโครงสร้างที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีทั้งสิ้น 4 ปัจจัยสาเหตุหลัก ได้แก่ ปัจจัยด้านการบุกรุกทำลายป่า ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนช้างป่า ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ขณะที่ตัวแบบในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชา สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ตัวแบบ กล่าวคือ ตัวแบบการแก้ไขปัญหา

Received: 2022-01-27 Revised: 2022-04-18 Accepted: 2022-04-26

¹ สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี Interdisciplinary Program for Sustainable Development Faculty of Humanities and Social Sciences RambhaiBarniRajabhat University. Corresponding Author e-mail: selaphum.academic@gmail.com

เฉพาะหน้า และ ตัวแบบการแก้ไขปัญหาหระยะยาว

คำสำคัญ (Keywords): ศาสตร์พระราชา; คนกับช้างป่า; ตัวแบบการอยู่ร่วมกัน

Abstract

The purpose of this research was to study the synthesis of the King's body of knowledge. about the coexistence between people and wild elephants Structural etiological factors causing conflict between humans and wild elephants and to present a management model for coexistence between people and wild elephants according to the concept of the King in Kaeng Hang Maeo District Chanthaburi Province It uses an interdisciplinary research approach across disciplines while the research method is a qualitative research using research techniques in a qualitative research process in a case study approach. Whereas the data collection method is carried out by the study of documents. in-depth interview Group interviews from specific key informants and observations using the triangular principle as a tool to verify the data. Data analysis is a qualitative research interpretation of social phenomena. The results of the study revealed that the King's knowledge of the coexistence between people and wild elephants can be applied to all 12 items including systematic data study explosion from within small problem solving Hierarchy, social landscape, holistic work No textbooks, frugality, simplicity, maximum benefit, simplification, participation. common interest and using nature to help nature As for the problems and structural causes that cause conflicts between people and wild elephants in Kaeng Hang Maeo District. Chanthaburi Province has included 4 main causes: factors of forest encroachment. road expansion factors Factors related to the increase in the number of wild elephants Climate Change Factors while the management model in coexistence between people and wild elephants according to the concept of the King It can be divided into two types, namely, the immediate problem-solving model and the long-term problem-solving model.

Keywords: King's Science; Man and Wild Elephant; Coexistence Model

บทนำ (Introduction)

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้รายงานสรุปปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าเกิดขึ้นในพื้นที่อนุรักษ์หลายพื้นที่และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นในอนาคต การหามาตรการที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง จึง

เป็นข้อถกเถียงที่สำคัญอย่างกว้างขวางในสังคมและในแวดวงวิชาการ โดยเริ่มต้นจากการสรุปข้อมูลของประชากรช้างป่าในประเทศไทย ว่ามีอยู่ประมาณ 3,000-3,500 ตัว อยู่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่อนุรักษ์ 68 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทย อีกทั้งประชากรช้างดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยแบ่งพื้นที่อนุรักษ์ที่มีช้างป่าที่สำคัญจำนวน 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มป่าตะวันตก กลุ่มป่าแก่งกระจาน กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ กลุ่มป่าภูเขียวน้ำหนาว กลุ่มป่าคลองแสงเขาสก กลุ่มป่าภาคเหนือ และกลุ่มป่ารอยต่อภาคตะวันออก ที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่ามากที่สุด นอกจากนี้แล้วกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชยังได้มีรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงว่าภายในรอบปี 2562 เกิดขึ้นไม่น้อยกว่า 30 ครั้ง และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวและมีความรุนแรงมากขึ้นในอนาคต อันเป็นความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จากการที่ช้างป่าออกมาหากินอาหารตามแนวถนนรวมถึงพืชสวนของเกษตรกร(กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2562)

นอกจากนี้สำนักคิดทางพันธุกรรมศาสตร์ ยังมีคำแนะนำที่สำคัญเพิ่มเติมอีกว่า ต้องเว้นระยะห่างจากช้างให้มากที่สุด ระยะปลอดภัยของช้างคือ 50 เมตร ถ้าคนเข้าไปใกล้มากกว่านั้น ช้างจะรู้สึกไม่ปลอดภัย และอาจจะวิ่งเข้าหาคนได้ และด้วยสภาพถนนทางขึ้นลงเขา บางช่วงก็จะโค้งคดเคี้ยวไม่ควรขับรถเร็วเกิน 60 กม./ชม. ถ้าเห็นช้างอยู่ตรงทางโค้งให้ระวังเพิ่มขึ้นเพราะหลังโค้งอาจมีช้างอยู่อีกหลายตัว ต้องถอยออกมาจนสามารถมองเห็นทางตรงชัดเจน แต่ถ้าเจอช้างในระยะใกล้ให้ถอยออกมาให้มากที่สุด แต่ก็ต้องอยู่ในระยะที่เรายังมองเห็นช้างได้ ทำให้เราสามารถสังเกตอาการของช้างได้ง่าย เช่น ถ้ามีอาการสงบ หางจะไม่ชี้ หูไม่แกว่ง ก็จะทำให้เราค่อยๆ ผ่านออกไปได้ ถ้าเขามีอาการตื่นเต้นหางจะตั้งชี้และสับดหูไปมา แต่ถ้าช้างโกรธหูจะกางแผ่ออกเต็มที่และหางชี้ เป็นต้น พร้อมกันนี้ยังฝากถึงผู้สัญจรไปมาในถนนสายนี้ว่า ให้เห็นใจเพื่อนร่วมทางด้วยกัน อยากให้รับผิดชอบร่วมกันในฐานะผู้สัญจรใช้เส้นทางเดียวกัน เวลาเดินทางก็ควรไปอย่างเงียบเชียบที่สุดอย่าส่งเสียงดังรบกวนสัตว์ป่า (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ.ออนไลน์, 2562)

ขณะที่กลุ่มนักวิชาการที่ใช้เหตุผลของสำนักคิดทางทฤษฎีระบบนิเวศวิทยา กลับโต้แย้งโดยอาศัยเหตุผลเชิงฐานคิดในเรื่องสิทธิของสัตว์ ในท่วงทำนองที่ว่าแม้ที่จริงแล้วการที่ช้างป่าออกมาหากินพืชสวนของชาวบ้านนั้น เป็นเพราะคนบุกรุกเข้าไปเบียดเบียนรังแก แก่งแย่ง หรือลิดรอนสิทธิของช้างป่าก่อน เนื่องจากการบุกรุกที่ดินทำกินก็ดี การตัดถนนผ่านเขตพื้นที่ป่า การให้สิทธิทำกินในพื้นที่ใกล้ป่าก็ดี ทำให้ขวางเส้นทางเดินธรรมชาติของช้างป่าเพื่อไปหาอาหาร หาถิ่นโป่งกิน หรือหาแหล่งน้ำได้อย่างเป็นอิสระ หรือไม่ก็เกิดความรำคาญจากเสียงรถ สิ่งแปลกปลอมสิ่งแปลกแยก หรือบรรดาสิ่งประดิษฐ์สร้างของมนุษย์(หนังสือพิมพ์โพสทูเดย์.ออนไลน์, 2562) การที่ช้างป่าเข้าทำร้ายและบุกรุกพื้นที่ของประชาชนในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีนั้น ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสชุมชน มีข้อค้นพบว่าไม่เคยปรากฏให้เห็นมาเป็นเวลานาน แต่ในช่วงเวลา 4-6 ปีที่ผ่านมา (2559-2562) กลับพบเห็นช้างป่าเป็นจำนวนมากและช้างป่าเหล่านั้นสร้างผลกระทบที่เป็นความเดือดร้อนต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนหลายครั้ง ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการที่ช้างป่าลงมาจากป่าทำร้ายทรัพย์สินและชีวิต

ชาวบ้าน ส่วนใหญ่แล้วเป็นเกษตรกรชาวสวนเมื่อได้รับผลกระทบหลายครั้ง ก็เริ่มไม่พอใจข้างป่า และไม่ต้องการข้างป่า ในทางการขับเคลื่อนผู้ได้รับผลกระทบได้ร่วมเดินทางพร้อมผู้นำชุมชน อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน ไปขอความเป็นธรรมต่อศูนย์ดำรงธรรม เพื่อขอให้ฝ่ายปกครองช่วยเหลือจัดการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับข้างป่า และเมื่อพิจารณาเกี่ยวกับสวัสดิการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐนั้น ถ้าหากกรณีที่ข้างป่าทำร้ายคนบาดเจ็บหรือเสียชีวิต จะได้รับการเยียวยาจากหน่วยงานของรัฐ รายละเอียดไม่เกิน 20,000 บาท(สองหมื่นบาท) หากกรณีชาวบ้านที่เดือนร้อนไม่พอใจและไปฆ่าข้างป่าตาย จะต้องได้รับโทษถูกดำเนินคดีทางกฎหมายอาญาซึ่งมีโทษสูงสุดถึงจำคุก(นายแดง นามสมมติ.ผู้ใหญ่บ้าน.สัมภาษณ์,19 พฤศจิกายน 2562)

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปวิเคราะห์ได้ว่าปัญหาระหว่างคนกับข้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ถ้าหากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกวิธีและรวดเร็ว ก็จะมี ความรุนแรงมากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือมีข้างป่าได้เข้ามาบุกรุกพื้นที่ทำ การเกษตรของประชาชนจำนวนมากขึ้น ในขณะที่มีทั้งประชาชนและข้างป่าเสียชีวิตและบาดเจ็บ รุนแรงเพิ่มมากขึ้นด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยคาดว่าถ้าปล่อยปัญหานี้ทิ้งไว้ก็จะยิ่งทำให้ปัญหารุนแรงขึ้น เรื่อยๆ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาพยายามแก้ไขปัญหา ระหว่างคนกับข้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มูลนิธิ อนุรักษ์ปารอยต่อ 5 จังหวัด ภาคราชการของจังหวัดจันทบุรี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น แต่ก็ยังไม่สามารถหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้สำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมได้ มาตรการ ต่างๆที่ถูกนำมาใช้อย่างหลากหลายตามบริบทของพื้นที่ เช่น การจุดปะทัดไล่ การสร้างรั้วไฟฟ้า การ ขุดคูคลองเป็นแนวกันข้าง การเลี้ยงผึ้งไล่ข้าง การติดหลอดไฟแสงสว่างไล่ การพัฒนาดินโป่ง หรือ แม้แต่การเพิ่มเติมแหล่งอาหารตามธรรมชาติด้วยการปลูกพืชเพื่อเป็นอาหารข้างโดยตรง เป็นต้น

เมื่อมาพิจารณาถึงการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับข้างป่าในเชิงวิชาการ ซึ่งต้อง อาศัยพื้นฐานความรู้ทางวิชาการเป็นตัวตั้งนั้น พบว่าองค์ความรู้ที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา ใน รูปแบบของงานวิจัยนั้นยังมียุ่ก่อนข้างน้อยและเป็นการวิจัยในช่วงเริ่มต้น ที่ใช้หน่วยการศึกษา วิเคราะห์ทั้งประเทศ ดังนั้น องค์ความรู้ด้านนี้จึงยังไม่ค่อยลึกซึ้งนัก นอกจากนี้งานวิจัยเกี่ยวกับ หัวข้อนี้มีลักษณะของการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ดังเช่นผลงานของ รองลาภ สุขมาสรวง (2536) ใน เรื่อง นิเวศวิทยาของข้างป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานีและตาก และ งานวิจัยของสุพล จิตวิจิตร และคณะ (2550) ในเรื่องคนกับข้างป่าบนสถานการณ์ใหม่ เป็นต้น ซึ่งการศึกษาดังกล่าวมีมีจุดเด่นที่เป็นแนวการศึกษาที่มุ่งเน้นระบบนิเวศธรรมชาติเป็นหลัก แต่ยังคง มีช่องว่างทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับข้างป่า เช่น การขยายตัวของระบบทุนนิยมในรูปของการสัมปทานป่าไม้ หรือการบุกเบิกเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ อย่างไรก็ดี ความพยายามที่จะศึกษาปัจจัยทางสังคมเกี่ยวกับปัญหาคนกับข้างป่าก็ยังมีอยู่ค่อนข้าง น้อย เช่น ประทีป ลิขกุลรักษ์ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการ แก้ไขปัญหาข้างป่ากุยบุรี ของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรีอัน เนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า ประเทศ

ไทย (2550) ได้ทำการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และ ผลงานของ งามอาภา ประกอบผล(2560) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในตำบลพวา อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี กำลังขยายวงกว้างและทวีความรุนแรง เป็นอันตรายต่อเสถียรภาพทางชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน อาจเรียกได้ว่าเป็นประเด็นปัญหาร่วมสมัยที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่ง ที่แนวทางการแก้ไขและองค์ความรู้ทางวิชาการที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการกำหนดมาตรการ ที่สามารถนำไปสู่การยุติปัญหาดังกล่าวมาได้อย่างยั่งยืน โจทย์ท้าทายที่นำไปสู่การศึกษาที่ว่า จะประยุกต์ใช้แนวคิดศาสตร์พระราชานำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืนได้อย่างไร เป็นประเด็นวิจัยที่โหยหาคำตอบอย่างยิ่ง คำถามดังกล่าวเป็นแรงจูงใจสำคัญทำให้ผู้วิจัยสนใจทำการศึกษาเรื่อง ตัวแบบว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชานี้ : กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี นี้ขึ้นมา โดยมีความคาดหวังว่าผลการศึกษาจะสามารถนำไปสู่แนวทางการสร้างวิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ได้ดีมากขึ้นระดับหนึ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้ศาสตร์พระราชานำเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า
2. เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุเชิงโครงสร้างที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อนำเสนอตัวแบบการจัดการในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชานี้

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

แนวทางการวิจัยนี้ใช้แนวทางสหวิทยาการแบบข้ามพหุสาขา (Transdisciplinary Research) ซึ่งเป็นแนวทางในการวิจัยที่มีจุดเด่นของการศึกษาปรากฏการณ์และปัญหาต่าง ๆ รวมถึงแสวงหาทางออกจากการมองจากหลายมุมหรือการใช้ศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์ มาผสมผสานเพื่อก่อให้เกิดความรู้ใหม่ เพื่อนำไปสู่การศึกษาและการแสวงหาแนวทางการแก้ไขเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ศึกษาจากชีวิตจริง แล้วนำมาใช้ในชีวิตได้จริง ส่วนวิธีการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย เป็นการศึกษาที่เน้นฐานคิด ได้แก่ การเน้นความเป็นมนุษย์ของผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย การเน้นข้อมูลที่เป็นระบบความหมายและการรับรู้ปรากฏการณ์ การเน้นจุดยืนแบบคนในในการรับรู้ปรากฏการณ์ และการเน้นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของปรากฏการณ์ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559)

ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะใช้กรณีศึกษาอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เพื่อสะท้อนคำถามวิจัยดังกล่าว และให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นในลักษณะของการใช้ศึกษากรณีเล็กๆ (Micro Level) ที่สามารถเป็นตัวแทนในการอธิบายเข้ากับกรณีใหญ่ๆ (Macro Level) เนื่องจากการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case-Study Research) เป็นการศึกษาที่มุ่งเจาะลึกสาระในรายละเอียดตลอดช่วงเวลาของกรณีใดกรณีหนึ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง วิธีวิทยาการวิจัยกรณีศึกษามีประโยชน์เนื่องจากการเป็นการศึกษา ที่ช่วยเชื่อมโยงข้อมูลในระดับจุลภาคไปสู่ระดับมหภาค โดยอาศัยตรรกะในเชิงอุปนัย (Inductive Logic) คือการสรุปจากรูปธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะไปสู่ข้อสรุปนามธรรมทั่วไป (อุทุมพร จามรมาร, 2540)

การเลือกกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดการเลือกตัวอย่างในเชิงคุณภาพ (Qualitative Sampling) มาเป็นหลัก การเลือกตัวอย่างเชิงคุณภาพในตรรกะในการกำหนดกรณีศึกษาที่เป็นตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Or Purposeful Sampling) กล่าวคือ เป็นการเลือกกรณีศึกษาที่ให้ข้อมูลมากพอสำหรับการศึกษาในเชิงลึก (Information-rich Case For Study In Depth) ซึ่งหมายความว่า เป็นกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยสามารถเรียนรู้ประเด็นต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อวัตถุประสงค์การวิจัย การเลือกตัวอย่างเชิงคุณภาพแตกต่างจากตรรกะในการกำหนดตัวอย่างเชิงปริมาณ (Quantitative Sampling) ที่มุ่งเลือกตัวอย่างให้มีความเป็นตัวแทนของประชากร (Representative Of The Population) โดยใช้การสุ่มตัวอย่าง (Random Of Probability Sampling) เพื่ออนุมานจากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ไปสู่ประชากรที่กว้างขึ้น (Patton, 1990; Teddlie and Tashakkori, 2009)

การเลือกกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดการเลือกตัวอย่างในเชิงคุณภาพ (Qualitative Sampling) มาเป็นหลักของการเลือกตัวอย่างเชิงคุณภาพ ตรรกะในการกำหนดกรณีศึกษาที่เป็นตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive or Purposeful Sampling) กล่าวคือ เป็นการเลือกกรณีศึกษาที่ให้ข้อมูลมากพอสำหรับการศึกษาในเชิงลึก (Information - rich Case for Study in Depth) ซึ่งหมายความว่า เป็นกรณีศึกษาที่ผู้วิจัยสามารถเรียนรู้ประเด็นต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อวัตถุประสงค์การวิจัย การเลือกตัวอย่างเชิงคุณภาพแตกต่างจากตรรกะในการกำหนดตัวอย่างเชิงปริมาณ (Quantitative Sampling) ที่มุ่งเลือกตัวอย่างให้มีความเป็นตัวแทนของประชากร (Representative Of The Population) โดยใช้การสุ่มตัวอย่าง (Random of Probability Sampling) เพื่ออนุมานจากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ไปสู่ประชากรที่กว้างขวางขึ้น (Patton, 1990; Teddlie and Tashakkori, 2009) ส่วนการวิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูล 4 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยอาศัยการศึกษาทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง เช่น หนังสือ ตำรา กฎระเบียบทางกฎหมาย และงานวิจัย เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีแนวการสัมภาษณ์ (interview guide) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ใน

กลุ่มต่างๆ ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการประจำ กลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มประชาสังคม เป็นต้น

3. การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (oral history) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากความทรงจำของผู้อาวุโสที่มีลักษณะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยได้ เช่น ผู้อาวุโสชุมชน ประชาชน ชุมชน ครูเกษียณราชการ และผู้เชี่ยวชาญการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น

4. การสังเกตการณ์ หมายถึง การเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นอย่างเอาใจใส่และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบวิธี เพื่อวิเคราะห์หรือหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่น การสังเกตเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่เป็นการกระทำ กิริยาอาการหรือพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสามารถใช้ประสาทสัมผัสในภาคสนาม และใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการรับรู้ทำความเข้าใจและจดบันทึกเป็นข้อมูลได้

ในการตรวจสอบข้อมูลที่สามารถเก็บรวบรวมได้จากวิธีการดังกล่าว ใช้หลักการสามเส้า (triangulation) โดยพิจารณาจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน การเก็บข้อมูลเดียวกันในเวลาและสถานที่ที่ต่างกัน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพซึ่งเป็นการตีความในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การตีความเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) คือ การนำเอาข้อมูลที่ใกล้เคียงกันมาแบ่งเป็นกลุ่มเพื่อง่ายต่อการลำดับเหตุการณ์และการนำไปสู่การวิเคราะห์ตีความ โดยการแบ่งออกเป็นยุค ๆ และลำดับเหตุการณ์ของแต่ละยุคให้อยู่หมวดหมู่เดียวกัน การตีความในเชิงเหตุและผลหรือการวิเคราะห์สาเหตุเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ โดยผู้วิจัยทำการศึกษาปัจจัยที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนและช้างป่าในจังหวัดจันทบุรี

ผลการวิจัย (Research Results)

1. องค์ความรู้ศาสตร์พระราชากับการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า

ผลการศึกษาสังเคราะห์องค์ความรู้ศาสตร์พระราชากับการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ศาสตร์พระราชากับการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า ของรัชกาลที่ 9 ได้ทั้งหมดรวม 12 ข้อ คือ 1). การศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบหมายถึงการจะดำเนินการแก้ไขปัญหา ก็จะต้องศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดและเป็นระบบจากข้อมูลเบื้องต้นเสียก่อนทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อให้ได้ความจริงที่เป็นปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ทั้งหมดอย่างตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เป็นจริงกับบริบทของสถานที่นั้นๆ 2). การระเบิดจากข้างใน หมายถึง การมองปัญหาหรือหาแก่นแท้ของปัญหาที่แท้จริงเกิดอะไรหรือเกิดจากตรงไหนจะได้ช่วยรักษาเยียวยาหรือจะได้เข้าไปแก้ปัญหาให้ได้ถูกจุด ว่าแก่นแท้หรือสาระสำคัญ เช่น การให้คนภายในสังคม ชุมชน มีความตระหนักถึงปัญหา และร่วมมือร่วมใจในการมีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน 3). การแก้ปัญหาที่จุดเล็ก คือ ควรเริ่มมีฐานคิดในการแก้ไขปัญหาตั้งแต่ตัวบุคคล ให้มีความตระหนักถึง ในภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบร่วมกันทั้งสังคม 4). การทำตามลำดับชั้น หมายถึง ในการแก้ไขปัญหาช้างป่าก็ควรมีการทำตามลำดับชั้นเหมือนกัน ควรคิดให้รอบคอบโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด เพื่อที่โครงการจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ 5). ภูมิสังคมเป็นสิ่ง

สำคัญ คือ การเสริมพลังชุมชนให้เกิดพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนจำนวนมากที่อาจจะได้รับผลกระทบ 6).การทำงานแบบองค์รวมในการที่คิดอย่างองค์รวม (Holistic) เป็นการมองอย่างครบวงจร รวมถึงหาแนวทางที่จะนำมาแก้ไขปัญหอย่างเชื่อมโยง 7). การไม่ติดตำรา หมายถึง การที่จะทำการแก้ไขปัญหอะไร ไม่ควรยึดติดตำรา แต่อาจอาศัยประสบการณ์จากผู้ที่ประสบการณด้านข้างป่าเข้าช่วยด้วย เป็นต้น 8). การประหยัดเรียบง่าย หมายถึง การได้รับประโยชน์สูงสุด การแก้ไขปัญหข้างป่าที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำให้เกิดการประหยัดเรียบง่าย และใช้ประโยชน์ได้สูงสุด 10). การมีส่วนร่วม เป็นการแก้ปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ความมีส่วนร่วมจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในลักษณะของพหุภาคี 11). การยึดประโยชน์ส่วนรวมหมายถึงการไม่ทำให้ประชาชนทั่วไปเดือดร้อน และ 12. การใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติการใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ หมายถึง การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของปัญหานั้นๆเพื่อหาสิ่งต่างๆที่อยู่ในธรรมชาติหรือในสิ่งแวดล้อมบริเวณนั้นๆที่จะสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้กล่าวโดยสรุปแล้วการศึกษาองค์ความรู้ศาสตร์พระราชานในการแก้ไขปัญหข้างป่าทั้ง12ข้อ ไม่สามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หากแต่ต้องมีการปรับประยุกต์ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมนั้นๆด้วย (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. เอกสารประกอบการบรรยาย ม.ขอนแก่น 23 มีนาคม 2562)

2. ปัญหาและสาเหตุเชิงโครงสร้างที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับข้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาปัญหาและสาเหตุเชิงโครงสร้างที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับข้างป่าในอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรีได้รวมทั้งสิ้น 4 ปัจจัยสาเหตุหลัก ได้แก่

1. ปัจจัยการบุกรุกทำลายป่า พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับข้างป่าเนื่องจากสภาพพื้นที่เดิมของในอำเภอแก่งหางแมว มีลักษณะเป็นชุมชนที่ห่างไกลความเจริญ ที่เรียกว่าไกลปืนเที่ยงท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่หลากหลาย อีกทั้งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดอันได้แก่ ข้างป่า เป็นต้น แต่เดิมผู้คนที่อยู่อาศัยบริเวณนี้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสัตว์ป่าแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย ขณะที่ในบางโอกาสชีวิตความเป็นของชาวบ้านก็มีการพึ่งพาพลังการผลิตจากข้างป่า เช่น การใช้งานช้างชักลากซุง เป็นต้น ต่อมาปีพ.ศ.2531 เมื่อทางราชการได้จัดทำงบประมาณสำหรับการพัฒนาโครงการพื้นฐานเช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น เป็นเหตุสำคัญทำให้การไปมาหาสู่ของชาวบ้านในในอำเภอแก่งหางแมวเดิมกับสังคมภายนอกสามารถทำได้ง่ายขึ้นในการนี้มีผลทำให้เกิดการอพยพของประชาชนต่างถิ่นเข้ามาจับจองที่ดินทำกิน พร้อมกับการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเลื่อนลอยไปในเวลาเดียวกันอันเป็นสาเหตุสำคัญทำให้พฤติกรรมดังกล่าวนั้นเป็นการบ่อนทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารทางธรรมชาติของข้างป่าด้วย

2. ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนกับข้างป่าเนื่องจากเป็นผลพวงที่มีผลสืบเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากรภายในพื้นที่ในอำเภอแก่งหางแมว ประกอบนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองลงสู่ท้องถิ่น รวมถึงการยกฐานะจากในอำเภอแก่งหางแมวที่เคยอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอท่าใหม่มาเป็นหน่วยงานระดับตำบลที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกิ่งอำเภอแก่งหางแมว ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงอันเกี่ยวอันเกี่ยวกับกฎหมายการ

กระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่การปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีผลทำให้สุขภาพหรือสภาพชุมชนของตำบล ต้องปรับตัวเพื่อยกฐานะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสถานะเป็นนิติบุคคลและในเชิงกฎหมายสามารถกำหนดนโยบายต่างๆ ที่เป็นของตนเองได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ดังนั้นหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงมีผลทำให้ตำบลมีการก่อสร้างถนนหนทางและอื่นๆ อย่างพื้นที่ ซึ่งในการก่อสร้างต่อเติมถนนที่มีทั้งการก่อสร้างถนนสายใหม่ๆรวมถึงการก่อสร้างถนนที่เป็นธรรมชาติอยู่เดิมแล้ว บางเส้นทางทำให้สูญเสียสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และทำลายเส้นทางเดินหากินของช้างป่า อันมีผลสำคัญทุกให้ช้างป่าต้องออกมาเร่ร่อน และสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชีวิต และทรัพย์สินของชาวบ้านโดยทั่วไป

3. ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนช้างป่า พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนและช้างป่าเนื่องจากปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนของช้างป่ามีผลมาจากการรณรงค์เรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ช้างไทยของมูลนิธิต่างๆเช่น มูลนิธิเพื่อนช้าง เป็นต้น รวมถึงการประกาศใช้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขการทารุณกรรมสัตว์ทั้งนี้ยังรวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับเรื่องคุณูปการของช้างที่มีมาแต่โบราณ ในสมัยพระมหากษัตริย์ใช้ช้างในการทำศึกสงคราม เป็นต้น ทั้งนี้ยังรวมถึงผลของพระราชบัญญัติที่ว่าด้วยการเลี้ยงและการครอบครองช้าง จึงเป็นสาเหตุทำให้ช้างที่อยู่ในป่าบางส่วนถูกสันนิษฐานว่าเป็นช้างที่ถูกปล่อยออกจากฟาร์มเลี้ยงสุ่มป่า ดังนั้นในการศึกษานี้จึงสามารถสรุปประเด็นเกี่ยวกับการเพิ่มจำนวนของช้างป่าออกไปได้ 3 แนวทาง ได้แก่ การเพิ่มปริมาณโดยการอนุรักษ์ การเพิ่มปริมาณโดยการปล่อยช้างบ้านสู่ป่า และการเพิ่มปริมาณจากการขยายพันธุ์ของช้างตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติที่ว่าเมื่อใดมีช้างมาก ขณะที่แหล่งอาหารไม่เพียงพอช้างจึงจำเป็นต้องเดินเร่ร่อนเพื่อหาแหล่งอาหารใหม่ในการประทังชีวิต

4. ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ พบว่ามีผลต่อปัญหาระหว่างคนและช้างป่าเนื่องจาก สภาพภูมิอากาศโดยรวมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปมีผลทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของป่าก็ตีพื้นที่ในการเพาะปลูกก็จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้ยังรวมถึงสภาพของอากาศที่ร้อนอบอ้าวอันส่งผลทำให้ช้างมีพฤติกรรมที่หงุดหงิดและเกิดความดุร้ายง่าย ในแง่ของการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงด้านภูมิอากาศนั้นสามารถนำมาอธิบายสรุปเพื่อวิเคราะห์ปัญหาระหว่างคนและช้างป่าในเขตในอำเภอแก่งหางแมวได้ 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่หนึ่ง สภาพการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศมีผลทำให้แหล่งความมั่นคงทางอาหารทั้งที่เป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติ และแหล่งอาหารที่มนุษย์สร้างขึ้นลดน้อยลงเมื่อเทียบกับปริมาณการบริโภค กรณีที่สอง การศึกษาถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศที่เห็นได้จากการศึกษาปัญหาโลกร้อนหรือสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงไป มีผลทำให้มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น ช้างป่า เกิดความหงุดหงิดได้ง่าย กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญประการหนึ่ง อันเป็นสาเหตุทำให้ช้างป่าเดินทางออกจากป่าเข้าสู่เขตอำเภอแก่งหางแมวและก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าในหลายครั้ง

3. ตัวแบบการจัดการในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราช

ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่สามารถสรุปเป็นตัวแบบการจัดการในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชฯ แบ่งออกได้เป็น 2 ตัวแบบ กล่าวคือ ตัวแบบที่หนึ่ง ตัวแบบการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และ ตัวแบบที่สอง ตัวแบบการแก้ไขปัญหาระยะยาว ดังนี้

1. ตัวแบบการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้านั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะสามารถทำให้การดำเนินการในระดับต่างๆ บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะจึงหัดถือได้ว่าเป็นหน่วยบังคับบัญชาสูงสุดของระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้องในเชิงการแก้ไขในภาพรวม โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้ 1) การสร้างแนวรั้วรั้งฝั่ง 2) การสร้างแนวรั้วลวดสลิงกันช้าง 3) การขุดคุ้ยกันช้าง 4) แนวทางการแก้ไขปัญหาการพิจารณาสร้างกฎระเบียบเพื่อพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่า

2. ตัวแบบการแก้ไขปัญหาระยะยาว เป็นข้อเสนอแนะภาพรวมรวม 7 ประการ ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาเพื่อพิจารณาความสามารถในการรองรับจำนวนช้างป่าที่มีความเหมาะสมในพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น 2) ควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินรวมถึงการจัดทำเป็นข้อมูลและเสนอแนะต่อประชาชนในพื้นที่โดยมีอำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นเจ้าภาพ 3) ควรมีการศึกษาถึงการถ่ายเทประชากรช้างระหว่างพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียงกัน พร้อมมีการประสานให้พื้นที่แต่ละแห่งมีแนวเชื่อมต่อที่เหมาะสมระหว่างพื้นที่กลุ่มป่าต่างๆ 4) ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายช้างออกจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นไปสู่พื้นที่อื่นๆอย่างเหมาะสม 5) ควรมีการศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรช้างที่จำเป็นต้องข้ามระหว่างกลุ่มป่าโดยการสร้างโครงการทั้งระยะสั้นและระยะยาวรองรับ ภายใต้การกำหนดภาระหน้าที่ งบประมาณและระยะเวลาการดำเนินงาน 6) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเพื่อสร้างพื้นฐานการรับรู้และความเข้าใจที่ตรงกันทั้งจากภาครัฐภาคประชาชนและสื่อสารมวลชน และ 7) การจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างคนและช้างป่าเกิดความสมดุลและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากการวิจัยเรื่อง ตัวแบบว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชฯ : กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ที่มีการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเพื่อนำมาอภิปรายเปรียบเทียบระหว่างข้อค้นพบที่ได้รับจากการศึกษาสามารถอภิปรายกับแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จากการมีข้อค้นพบว่ามีการก่อรูปของปัญหาจากกระบวนการผลิตในเชิงเศรษฐกิจชุมชน ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับความเจริญเติบโตของสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยเริ่มจากการผลิตเพื่อมีไว้ใช้กินใช้ในครัวเรือน ขณะที่หากมีสินค้านั้นเหลือก็จะนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเมื่อยุคของภาครัฐในการสร้างความเจริญด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการมาสู่ชุมชน และเมื่อแนวคิดทุนนิยมผนวกกับอุดมการณ์แบบวัตถุนิยมมีอิทธิพลก้าวเข้าสู่ชุมชน ทำให้วัฒนธรรมการผลิตแต่เดิมของอำเภอแก่งหางแมวถูกกลืนกินจนสูญหายไปจนที่สุดกลั่นกลายเป็นรูปแบบทางเศรษฐกิจในมิติของการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก กระบวนการของการ

เปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบในเชิงลบโดยรวม โดยผลกระทบดังกล่าวมีผลกระทบทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังส่งผลกระทบรวมไปถึงการดำเนินวิถีชีวิตของชาวบ้านและชาวป่าที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวด้วย

จากการศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบปัจจัยที่สำคัญรวม 4 ปัจจัย อันได้แก่ ปัจจัยด้านการบุกรุกทำลายป่า ปัจจัยด้านการขยายตัวของถนน ปัจจัยด้านการเพิ่มจำนวนชาวป่า และ ปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการศึกษาของประทีป ลิศกุลรักษ์ (2547) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องความเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาชาวป่าของกฤษฎี โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกฤษีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกฤษี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่มีปรากฏการณ์ของงานวิจัยพอสรุปได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมได้รับความเสียหายจากชาวป่าเข้ามาเหยียบย่ำทำลายพืชผลทางการเกษตรเป็นผลให้กลุ่มเกษตรกรและชาวบ้านได้รับความเสียหาย วรรณกรรมเรื่องนี้ข้อค้นพบที่ว่าปัจจัยที่ทำให้ช้างลงมาสร้างปัญหาให้แก่ราษฎรในพื้นที่มาจากปัจจัยด้านความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความแห้งแล้ง ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ ประกอบกับการสูญเสียแหล่งอาหารทางธรรมชาติ จนทำให้ฝูงช้างต้องออกมากัดกินและทำลายพืชสวนของชาวบ้านในที่สุด

จะเห็นได้ว่าผลของการศึกษาการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่แตกต่างไปจากองค์ความรู้เดิมที่มีนักวิชาการท่านอื่นๆ ได้ทำการศึกษาไว้ทั้งนี้เนื่องจากผลการศึกษาที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่มักเป็นองค์ความรู้ในแง่ที่เป็นความขัดแย้งทางสังคม เช่น ความขัดแย้งระหว่างคนกับคน เป็นต้น แต่จุดเด่นของงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นความขัดแย้งที่เพิ่มไปจากความรู้ที่มีอยู่เดิมนั้นหมายถึงการเพิ่มความขัดแย้งในเชิงนิเวศ เช่น ความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง ในการบุกรุกแย่งชิงทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงเห็นว่างานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาสร้างองค์ความรู้ใหม่เมื่อเทียบกับพรมแดนความรู้ที่มีอยู่เดิม

สำหรับตัวแบบการจัดการในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับชาวป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราช ผลการศึกษานี้เสนอตัวแบบไว้ 2 ตัวแบบ ได้แก่ ตัวแบบการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า อันประกอบด้วยแนวทาง 4 แนวทาง ดังนี้ 1) การสร้างแนวรั้ววังผึ่ง 2) การสร้างแนวรั้วลวดสลิงกันช้าง 3) การขุดคูกันช้าง และ 4) แนวทางการแก้ไขปัญหาการพิจารณาสร้างกฎระเบียบเพื่อพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยแก่ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาชาวป่า กับอีกตัวแบบหนึ่งคือ ตัวแบบการแก้ไขปัญหาระยะยาว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในแง่ของการนำนโยบายไปปฏิบัติรวมทั้งสิ้น 7 ประการดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาเพื่อพิจารณาความสามารถในการรองรับจำนวนชาวป่าที่มีความเหมาะสมในพื้นที่แต่ละแห่ง เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น 2) ควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินรวมถึงการจัดทำเป็นข้อมูลและเสนอแนะต่อประชาชนในพื้นที่โดยมีอำเภอแห่งแม่เป็นเจ้าภาพ 3) ควรมีการศึกษาถึงการถ่ายทอดประชากรช้างระหว่างพื้นที่ใกล้เคียงกัน พร้อมมีการประสานให้พื้นที่แต่ละแห่งมีแนวเชื่อมต่อที่เหมาะสมระหว่างพื้นที่กลุ่มป่าต่างๆ 4) ควรมีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายช้างป่าจากพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นไปสู่พื้นที่อื่นอย่างเหมาะสม 5) ควรมีการศึกษาการเคลื่อนย้ายประชากรช้างที่จำเป็นต้องข้าม

ระหว่างกลุ่มป่าโดยการสร้างโครงการทั้งระยะสั้นและระยะยาวรองรับ ภายใต้การกำหนดภาระหน้าที่งบประมาณและระยะเวลาการดำเนินงาน 6) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนเพื่อสร้างพื้นฐานการรับรู้และความเข้าใจที่ตรงกันทั้งจากภาครัฐภาคประชาชนและสื่อสารมวลชน และ 7) การจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การทำงานแก้ไขปัญหาระหว่างคนและช้างป่าเกิดความสมดุลและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาเกี่ยวกับตัวแบบของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าที่ผู้วิจัยมีข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ แตกต่างจากการศึกษาของกลุ่มนักวิชาการสมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า (2550) ที่ได้ทำการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานระหว่าง พ.ศ. 2547 ถึงพ.ศ.2550 ที่มีข้อค้นพบว่ามาตรการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานมีแนวทางการป้องกันช้างป่า 4 รูปแบบ ได้แก่ รื้อพริก รื้อน้ำส้มสายชู รื้อไฟฟ้า และรื้อเส้นลวดธรรมดา ที่ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวยังมีจุดอ่อนหลายประการและเมื่อเทียบกับผลการศึกษาของผู้วิจัยในการศึกษาเรื่อง ตัวแบบว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชา : กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมง จังหวัดจันทบุรี ยังขาดมิติของหลักความเมตตาธรรม หลักสันติวิธี หลักการมีส่วนร่วม หลักสิทธิของสัตว์และแนวคิดที่ว่าสิทธิของสัตว์ในเบญจศีล-เบญจธรรมตามแนวคิดศาสตร์พระราชาและหลักของพระพุทธศาสนา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเมื่อพิจารณาผลการศึกษาที่ได้รับจากงานวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในแง่มุมของการศึกษาตัวแบบว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชา : กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมง จังหวัดจันทบุรี จึงเป็นผลการศึกษาที่สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยที่ยังไม่เคยมีนักวิชาการท่านใดนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับแง่มุมมองเหล่านี้ ผลการศึกษานี้จึงเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างป่าที่อาจเกิดขึ้นกับพื้นที่อื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยในเชิงนโยบายที่สำคัญดังนี้

1. ภาครัฐและภาครัฐและภาคเอกชนควรร่วมมือกันระงับ ยับยั้งการบุกรุกทำลายป่า ขณะเดียวกันควรจะสร้างนโยบายในการอนุรักษ์และการปลูกป่าทดแทน ทั้งนี้เพื่อเป็นการคืนสภาพความอุดมสมบูรณ์สู่ธรรมชาติ
2. ในการขยายหรือก่อสร้างถนนหนทาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาถึงผลกระทบที่จะติดตามมาอย่างรอบครอบ ทั้งในแง่ของผลกระทบนิเวศวิทยาวิทยา ผลกระทบทางสังคม และผลกระทบด้านอื่นๆ
3. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปริมาณช้างป่าอย่างถูกต้อง

ครบถ้วน รวมถึงการหาแหล่งที่อยู่ใหม่ให้กับประชากรช้างในกรณีที่พบว่าพื้นที่นั้นๆ มีการเพิ่มจำนวนของประชากรช้างที่ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อีกทั้งให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง ตัวแบบว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่าตามแนวคิดศาสตร์พระราชฯ : กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

1. ควรมีการขยายพื้นที่ทางการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาระหว่างคนกับช้างป่า ไปยังพื้นที่อื่นๆ ที่มีปัญหาเกี่ยวกับช้างป่าอีก ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลการศึกษาที่ได้มาประยุกต์เทียบเคียงว่าปัญหาดังกล่าวแท้จริงแล้วเกิดจากอะไร และจะมีมาตรการแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนได้อย่างไร

2. ควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความเห็นของกลุ่มประชาชนผู้ได้รับผลกระทบและกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านที่แนวโน้มว่าจะมีโขลงช้างเข้ามาสร้างความเดือดร้อน ว่าแต่ละกลุ่มมีความเห็นในการแก้ปัญหา รวมถึงแนวทางในการป้องกันปัญหานั้นจะเกิดจากช้างป่านี้ได้อย่างไร ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกว่าการศึกษารูปแบบของชุมชนพึ่งตนเองก็ได้

เอกสารอ้างอิง (References)

- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2559). *ตำราวิธีวิทยาการวิจัยทางสังคม*. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2562). *ศาสตร์พระราชฯและปรัชญาสังคมศาสตร์*. เอกสารประกอบการบรรยาย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประทีป ลิขกุลรักษ์. (2547). *ความคิดเห็นของราษฎรต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาช้างป่ากุยบุรี ขอโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติกุยบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. การบริหารทรัพยากรป่าไม้. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เดลินิวส์ออนไลน์. (2562). *แก่งหางแมวประกาศพื้นที่ภัยพิบัติช้างป่า*. สืบค้น 16 มกราคม 2562, จาก <https://www.dailynews.co.th>.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2563). *โขลงช้างป่าบุกทำลายพืชสวนชาวบ้านเสียหายยับ*. สืบค้น 30 พฤษภาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/onlinesection>.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562) *คนขวางช้าง ช้างขวางคน*. สืบค้น 16 มกราคม 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/home>.
- สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า. (2550). *การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้างบริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน*. เพชรบุรี: สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน.
- สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า. (2550). *เทคนิคการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง*.

กรุงเทพฯ: แสงเมืองการพิมพ์.

Patton, Michael Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Second Edition. London: SAGE.

Teddlie, C. & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. London: SAGE Publications Inc.